

БОРОВІК

УДК 631.104.23

Любов Володимирівна
lyubovborovik2015@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ГОСПОДАРСТВ

FORMING OF COMPETITIVENESS OF AGRARIAN ECONOMIES

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту та фінансів, Херсонський державний аграрний університет

У статті проведений аналіз чинників впливу на формування конкурентоспроможності аграрних господарств.

В статті проведено аналіз факторів, що впливають на формування конкурентоспроможності аграрних підприємств.

In the article the analysis of factors is conducted influencing on forming of competitiveness of agrarian enterprises.

Ключові слова: аграрна політика, конкуренція, кооперація, інтеграція, інновація, інформація, інвестиції

Ключевые слова: аграрная политика, конкуренция, кооперация, интеграция, инновация, информация, инвестиции

Keywords: agrarian politics, competition, cooperation, integration, innovation, information, investments

ВСТУП

Сільськогосподарська галузь України має великі можливості для свого подальшого розвитку. Наявність чорноземів, зрошувальних систем, потужного наукового потенціалу, кваліфікованих спеціалістів робить галузь привабливою для інвесторів. Вже сьогодні з експорту зерна пшениці, ячменю, кукурудзи, сої, соняшника країна посідає одне з провідних місць у світі. Разом з цим конкуренція на продовольчих ринках посилюється. Технічна й технологічна відсталість аграрного сектору, низький рівень кооперації на селі та низка інших негативних чинників змушують товаровиробників та науковців вести пошук нових форм і методів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних господарств.

Дослідження В.Г. Андрійчука, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, І.Н. Топіхи, М.Е. Портера, Р.А. Фатхутдінова, В.В. Юрчишина та багатьох інших вітчизняних та зарубіжних вчених вказують, що без формування ефективної системи управління сільським господарством, зміцнення матеріально-технічної бази АПК, удосконалення системи стандартизації аграрної продукції, прийняття законів, які сприяють збільшенню залучення інвестиційних ресурсів у розвиток аграрного сектору економіки, неможливо здобути глобальних конкурентних переваг, як на зовнішньому так і внутрішньому ринках. Враховуючи те, що конкуренція між товаровиробниками у світі зростає, є необхідність у подальшому дослідженні цієї проблеми з врахуванням сучасного розвитку аграрної галузі.

МЕТА РОБОТИ дослідження та аналіз чинників впливу на підвищення конкурентоспроможності аграрних господарств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Конкурентоспроможність аграрних підприємств на вітчизняному ринку характеризується супер-

ництвом за економічні ресурси та залежить від переваг за рівнем витрат, ціни та прибутків, а також державної аграрної політики, спрямованої на активізацію виробництва готової до споживання продукції, яка відповідала б потребам суспільства. Втручання держави у розвиток аграрного ринку забезпечує сталість підвищення рівня споживання продуктів харчування населення незалежно від регіонів країни, сприяє ефективному перерозподілу ресурсів між галузями АПК, вирішує проблеми розвитку сільських територій та ін.. Здійснюючи адміністративне регулювання держава дотримується принципу адекватності – відповідності форм державного регулювання ринковим вимогам та прагненням суспільства.

Завдяки дотриманню цих принципів, державна аграрна політика виконує завдання, націлені на активізацію процесів розвитку сільських територій; збереження і відтворення природного ресурсного потенціалу; забезпечення засобами виробництва аграрників; формування ринкової системи у виробничому, логістичному, інформаційному, переробному та інших економічних секторах АПК. Разом з цим, аграрна політика націлена на нарощування експортного потенціалу сільськогосподарського сектору економіки, удосконалення системи державного управління галуззю, залучення науковців до виконання загальнодержавних та регіональних програм розвитку аграрного виробництва, соціального захисту сільського населення, підтримку конкурентоспроможності підприємств-аграрників. Надзвичайно важливими механізмами державного регулювання є його втручання в систему ціноутворення, компенсації витрат на збереження та відновлення природних ресурсів, розбудови соціальної інфраструктури; реконструкцію зрошувальної системи в південних регіонах України, відновлення поголів'я тварин у сільському господарстві. Вплив держави на

ціноутворення, оподаткування, кредитування, страхування в аграрному секторі, позитивно діє на розвиток сільськогосподарського виробництва, створення умов для побудови нових форм взаємодії між товаровиробниками аграрної продукції, переробниками, збутовими структурами. Така взаємодія підприємств у рамках АПК стимулює інвестиційні потоки у розвиток сільського господарства, сприяє зміцненню їх конкурентних позицій. Але відсутність активного кооперативного руху в аграрній і переробній галузях стає перешкодою розвитку АПК. Неналежний інформаційний зв'язок між сільськогосподарськими і переробними підприємствами не сприяє укріпленню їх стратегічних позицій, завдає шкоди впровадженню інформаційних технологій та виходу на зовнішні ринки. Завоювання глобальних економічних переваг на зовнішніх ринках можливі тільки за умов кооперації та інтеграції аграрних та інших підприємств в межах АПК. Кооперуючись, підприємства створюють ефективне конкурентне середовище, яке сприяє розвитку розширеного виробництва та стимулює інвестиційні процеси, створює умови для побудови сучасних збутових мереж, які здатні дотримуватись міжнародних стандартів якості продукції та формувати великі їх партії, що сприяє розширенню сегменту збуту продукту на світових ринках. Таким чином, інтегруючись, виробничі, переробні та збутові структури здатні більш активно адаптуватися до умов глобального економічного середовища. На наш погляд, ствердження деяких вчених про вирішальну роль великих аграрних господарств в активізації зростання розвитку сільськогосподарської галузі – перебільшене [2].

Стратегічні дані вказують на те, що фермерські та особисті господарства більш рціонально використовують природний, виробничий та людський потенціал й отримують 2/3 продукції, яку виробляє галузь. Тому реформування аграрного сектору економіки повинно бути спрямоване на об'єднання зусиль всіх виробничих формувань, створення потужних аграрно-промислових об'єднань, здатних конкурувати в глобальному економічному просторі. Стримують ці процеси такі чинники як недосконалість системи кредитування аграрних підприємств, нерозвиненість ринкової інфраструктури в сільській місцевості, незавершеність земельної реформи, низький рівень капіталізації аграрного бізнесу. Для завершення реформ в АПК необхідно інвестувати в його розвиток від 80 до 100 млрд. дол. [3]. Використання цих коштів дало б можливість більш активно розбудовувати ефективні підприємницькі структури, брати участь у принципово нових формах міжнародного економічного співробітництва, застосувати сучасні засоби виробництва та інноваційні технології.

Створення інноваційних виробничих інтегрованих структур в АПК передбачає комплексі зміни в організаційно-економічній структурі аграрних формувань та якісних характеристик управлінського персоналу, здатних вирішити питання корпоративного використання виробничих, природних та трудових ресурсів. Рівень координації виробничих та

маркетингових методів застосування енергозберігаючих технологій, виробництво відносно дешевої і високоякісної продукції визначають можливість підвищення продуктивності аграрного виробництва та спроможність пристосування товаровиробників до глобальних чинників.

Розвиток процесів кооперації та інтеграції в АПК вимагає широкого застосування контрактної системи, на що вказують публікації багатьох вчених. Особливої уваги заслуговують закупівельні, трансферні та маркетингові контракти, які знайшли широке застосування у сільському господарстві економічно розвинених зарубіжних країн. Контрактна система забезпечує ефективний контроль за якістю продукції, сприяє координації підприємницьких зв'язків у ланцюгах постачання сировини та готової до споживання продукції, знижує ризики, пов'язані з коливаннями обсягів виробництва й постачання, зменшує коливання цін, що зміцнює ринкову силу аграрних формувань та позитивно впливає на сталість їх економічного розвитку. Аграрні підприємства, укладаючи контрактні угоди, отримують доступ до більш емких ринків, мають можливість нарощувати виробництво власної продукції, підвищувати її якісні показники.

Координація зв'язків суб'єктів системи аграрних ринків стимулює розвиток контрактних стосунків, шляхом розподілу ринків між учасниками угод. Узгодженість контрактних відносин та обов'язковість виконання домовленостей є важливим чинником стабільності споживчих цін та підвищення якості товару, що безумовно задовольняє як виробників так і споживачів продукції. Тому виконання контрактних домовленостей є обов'язковим, а вирішення спірних питань повинно здійснюватися у встановленому законом порядку. Дотримання умов контракту та справедливе вирішення спірних питань є основою побудови довготривалих зв'язків між підприємницькими структурами.

Рівень розвитку конкурентоспроможності аграрних формувань залежить від впровадження ними технологічних новацій, застосування сучасної техніки та нових методів управління підприємством. На недостатність впровадження інноваційних технологій в сільському господарстві країни вказує той факт, що в Україні врожайність зернових культур становить 25-30 ц/га, тоді як у Нідерландах - 80-85 ц/га, Франції - 65-68 ц/га, Німеччині 60-65 ц/га, США - 60-65 ц/га. Виробництво м'яса на одну особу в цих країнах перевищує в 3-4 рази вітчизняні показники. Технічна й технологічна відсталість вітчизняного аграрного господарства знижує рівень інвестиційної привабливості галузі та вказує на необхідність створення аграрно-промислово-наукових інтегрованих структур, а також інноваційних центрів в кожному регіоні, що сприятиме комерціалізації науково-дослідних робіт та зростанню престижу аграрної науки. Стимулювання державою розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві створять умови для оптимального використання виробничих, природних та людських ресурсів й впровадження сучасних технологій, а також інноваційних систем управління виробничим

потенціалом, що призведе до зростання конкурентних переваг аграрного бізнесу. Розвиток конкурентного середовища в аграрному секторі економіки потребує освоєння глобальних ринків та поглиблення експортної орієнтації аграрних формувань. Вирішення таких завдань можливе лише за умови прискорення процесів кооперації та інтеграції, пожвавлення науково-інвестиційної діяльності. Необхідно приймати державні та регіональні інноваційно-інвестиційні програми, які б стимулювали процеси кооперації та розвитку підприємства в аграрній сфері, давали б можливість якнайшвидше інтегруватись аграрному виробництву в міжнародний економічний простір. З цією метою необхідно розвивати службу дорадництва, яка б допомагала сільським підприємцям здійснювати бізнес-планування, освоювати інноваційні технології, поглиблювати їх рівень знань, що стосується маркетингу, кооперації, отримання кредитів, здійснення лізингових операцій та ін.. Завдяки зусиллям служби дорадництва сільські підприємці могли б розширити своє уявлення про переваги кооперативних форм господарювання.

Зміцнення рівня конкурентоспроможності аграрних підприємств залежить від розвитку системи інформаційного забезпечення з метою здійснення ефективного аналізу, управління та контролю. Без належного контролю над ресурсним потенціалом неможливо розв'язати низку соціальних та економічних проблем. Прийняття управлінських рішень повинно базуватися на маркетинговій інформації. Інноваційні технології збору та обробки інформації необхідні для досягнення стратегічних цілей підприємств. Використання інформації органів державної статистики, газет, телебачення, радіо, тощо, допомагає підприємцям орієнтуватись в ринковій кон'юктурі та приймати оперативні та стратегічні рішення. Цінові сигнали, регулюючи потоки товарів, формують кон'юктуру продовольчих ринків. Дані параметрів попиту та пропозиції зменшують рівень невизначеності й дозволяють отримати запланований прибуток. Тому однією з основних функцій дорадчої служби є збір ринкової інформації та надання її безпосередньо товаровиробникам, що позитивно впливатиме на отримання ними доходів.

Незважаючи на те, що застосування сучасних інформаційних технологій є важливою умовою функціонування аграрних ринків, в Україні інформаційне забезпечення знаходиться на дуже низькому рівні свого розвитку. Недосконалість дорадчої служби, роздрібненість аграрних підприємств, низький рівень кооперування товаровиробників та багато інших чинників перешкоджають зміцненню конкурентних позицій аграрних господарств та виходу їх на світові ринки. Організаційні зміни підприємницьких структур у напрямі здійснення кооперації та інтеграції в межах АПК значно поліпшать якість інформаційного простору. Вчасне отримання інформації про зміни кон'юктури на ринку, виконання умов міжгосподарських договорів, формування великих обсягів продукції для реалізації, з чітко визначеними

якісними параметрами, дасть можливість сільгоспвиробникам активно інтегруватись в глобальний економічний простір та зміцнювати конкурентні позиції на міжнародних продовольчих ринках.

Аграрна політика повинна бути спрямована на стимулювання створення інтегрованих аграрних та аграрно-переробних виробничих формувань із високотоварним виробництвом. Учасники таких об'єднань можуть більш ефективно використовувати інформаційні технології, застосовувати єдину технологію виробництва з заданими параметрами якості продукції, забезпечувати прозорість руху товару від виробника до споживача. При цьому, виробники, вказуючи на технологічні параметри, місце виробництва сировини або ж, готової до споживання аграрної продукції, мають великі можливості здобуття вищої вартісної оцінки продовольства та завоювання прихильності покупців. Обмін інформацією між учасниками об'єднань та споживачами дозволить зменшувати рівень невизначеності та ризику, прогнозувати параметри ринкової кон'юктури на близьку і більш віддалену перспективу, забезпечувати сталість розвитку аграрного виробництва. Практикуючи технологічно взаємозв'язане виробництво, інтегровані виробничі об'єднання орієнтовані на збільшення експортного потенціалу, зростання якості виробленої продукції, завоювання ринків збуту як в країні так і за її межами. Саме тому такі аграрні й аграрно-промислові формування повинні мати пріоритет у державній фінансовій підтримці.

Виробництво конкурентоспроможної продукції, розширення сегменту ринку її збуту можливе за умови поєднання зусиль особистих селянських і фермерських господарств, сільськогосподарських та переробних підприємств. Створення єдиної, для всіх учасників об'єднання, маркетингової структури (служби) дасть змогу формувати єдиний ланцюг виробництва, переробки і реалізації виробленої продукції, розширюватиме можливість застосування прогресивних технологій, запровадження у виробництво передового досвіду, сприятиме залученню інвестиційних коштів у спільне виробництво. Напрями співпраці виробників аграрної продукції і переробних підприємств є багатограними й постійно вдосконалюються. Поглиблення структурних, організаційно-технологічних зв'язків сприятиме зростанню рівня конкурентоспроможності товаровиробників, збільшенню обсягів реалізації продукції у зарубіжних країнах, більш повному задоволенню потреб населення у продуктах харчування. Такі виробничо-переробно-збутові угруповання характеризуватимуться сталістю свого економічного розвитку та матимуть важелі впливу на чинники запобігання банкрутству. Поєднання зусиль окремих суб'єктів господарської діяльності у єдине ціле сприятиме досягненню глобальних конкурентних переваг. Враховуючи, що інтегровані підприємства є більш пристосованими до ринкових умов господарювання, вектор інвестиційної політики повинен спрямовуватись на більш вагому підтримку

їх виробничої діяльності, стимулювання державою розвитку спеціалізації та кооперації виробництва.

ВИСНОВКИ

1. Державна аграрна політика підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств здійснюється за допомогою бюджетно – податкового регулювання (державних видатків, податків, податкових пільг, субсидій, субвенцій, субсидованого страхування, дотацій, бюджетних кредитів та ін..) та законодавчого забезпечення спрямованого на захист вітчизняного товаровиробництва.

2. Важливим чинником формування конкурентоспроможності аграрних підприємств є впровадження інноваційних технологій та сучасних систем управління виробництвом. Інтегровані аграрні підприємства є більш фінансово стійкими та

привабливими для інвесторів, здатні виробляти продукцію, яка є конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Список використаних джерел

1. Білоусова С.В. Теоретико-методологічні основи розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері України: [Монографія] /С.В. Білоусова. – Херсон: МУБіП, 2009, - 289с.

2. Петіна Л.В. Сільськогосподарський кластер – добровільне об'єднання товаровиробників різних форм власності /Л.В. Петіна//Таврійський науковий вісник. – вип..72. – 2010. – с.338 – 344.

3. Танклевська Н.С. Фінансова політика сталого розвитку аграрних підприємств України: теорія, методологія, практика: [Монографія] /Н.С. Танклевська. – Херсон: Айлант, 2010. – 376с.